

Brussel, 10 november 2011

Geachte Mw. De Meerleer,
Geachte Mr. Hautekiet,
Geachte Mw. De Ceuleneer,
Geachte Mr. De Snerck,

De Adviescommissie Vlaamse Gebarentaal (VGT) wil naar aanleiding van de evaluatie van de testweek van 19 tot 23 september 2012 betreffende het tolken naar VGT van het Journaal van 19u en van Karrewiet en de recente beslissing van de VRT die op basis daarvan genomen werd, graag enkele bedenkingen/vragen uiten. In de testweek heeft men er namelijk voor gekozen om de ene dag een horende en de andere dag een dove tolk VGT in te zetten. We willen hier graag uiteenzetten dat beide tolken op een totaal andere manier werken. Daar is in de testweek naar ons aanvoelen te weinig aandacht naar uitgegaan.

Het voordeel van een horende tolk VGT is dat dit voor de VRT zelf gemakkelijker werkt aangezien de tolk rechtstreeks de gesproken input kan tolken. Bovendien hebben tolken VGT in Vlaanderen een diploma verworven na een opleiding (op dit moment HOKT-SP, dus graduaatniveau), maar tegelijkertijd dient er vermeld te worden dat deze opleiding eerder voorbereidt op het gemeenschapstolken en (nog) niet op het niveau van “hoog gekwalificeerde tolk” (zoals vermeld in het beroepscompetentieprofiel van de SERV) wat nodig is voor het journaaltolken. Bovendien beheersen tolken VGT de Vlaamse Gebarentaal niet altijd op een voldoende gevorderd niveau: in termen van het Europees Referentiekader voor Talen zouden tolken VGT aan het einde van hun opleiding het B2-niveau hebben, terwijl van een kwalitatief hoogstaande tolk een niveau C2 verwacht wordt. Even problematisch is dat een horende tolk VGT in een setting zoals bij het 19u-journaal niet naar zijn/haar moedertaal tolkt (tenzij de tolk een CODA – Child of Deaf Adults – is) en dus ook niet naar de taal van de gemeenschap waarin hij of zij opgegroeid is en dagelijks vertoeft. Het gevolg is dat er vaak beïnvloeding vanuit het Nederlands is op de VGT van de tolk en de vertolking ook op andere vlakken niet optimaal gebeurt. Verder hebben horende tolken VGT door hun culturele status (en ondanks hun opleiding) vaak niet de mogelijkheid om iets op een dergelijke manier te tolken dat dit voor een doof publiek moeiteloos begrijpbaar wordt. Dit is zeker voor het tolken van het Tv-journaal problematisch, omdat dit getolkt wordt voor een heel divers doof gebarentalig publiek. Daarnaast is een kwalitatief hoogstaande simultane vertolking sowieso bijzonder moeilijk en een vertolking van het Tv-journaal (waarin geen aanpassingen kunnen gebeuren naar het feit dat er getolkt wordt – door bijvoorbeeld wat trager te spreken of eens te hernemen indien nodig voor de tolk) is nog een extra uitdaging. Voor een uitzending van 40 minuten zijn dan ook minstens twee tolken nodig die bovendien in team moeten kunnen tolken om elkaar te ondersteunen. Je kan immers onmogelijk van één persoon verwachten dat die gedurende 40 minuten onafgebroken simultaan tolken op dit niveau aan kan. Verder is een degelijke voorbereiding (met voldoende voorbereidingstijd en teksten) een absolute noodzaak.

Zoals gezegd werkt een dove tolk VGT op een totaal andere manier aangezien hij/zij in de meeste gevallen werkt vanaf de autocue. Ook hier is het essentieel dat de tolk de teksten en beelden zo veel mogelijk op voorhand kan doornemen. Het grote voordeel van een dove tolk VGT is dat hij/zij naar zijn/haar moedertaal of eerste taal tolkt, waardoor de afstand tussen de output van de tolk en de taal zoals gebruikt door de Dovengemeenschap in Vlaanderen veel kleiner is. Omdat de dove tolk de VGT beheerst op moedertaalniveau, kan hij/zij zich meer concentreren op het tolkproces zelf en op het begrijpbaar overbrengen van de informatie. Bovendien weet een dove tolk door zijn/haar culturele status en vaak levenslange omgang binnen de Dovengemeenschap hoe een boodschap op een dergelijke manier overgebracht moet worden dat deze door een doof publiek ook effectief begrepen wordt. Dit zorgt voor een veel grotere identificatie van het dove publiek met de dove tolk, en als gevolg daarvan een hogere begrijpbaarheid van de informatie. Het grote nadeel is dat een dove tolk enkel van een autocue kan werken waardoor de teksten op voorhand klaar moeten zijn. Indien dat niet het geval is (bv. bij live interviews) is de dove tolk afhankelijk van een horende relay-tolk die wat

hij/zij hoort naar VGT tolkt zodat de dove tolk die informatie als input krijgt. De dove tolk is op dat moment sterk afhankelijk van de kwaliteit van de input die hij/zij krijgt. Gezien relay-tolken in de huidige tolkopleidingen niet aan bod komt, is dit ook voor de relay-tolk een volledig nieuw domein. Het hoeft geen betoog dat een dergelijke dubbele vertolking zeer gemakkelijk tot kwaliteitsverlies kan leiden. Ook bij het werken met een dove tolk geldt uiteraard dat voor een zo goed mogelijk resultaat er twee tolken nodig zijn die elkaar afwisselen, en dat er voldoende voorbereidingstijd voorzien moet worden. Een ander nadeel is dat er voor dove tolken, hoewel ze over hoogstaande intrinsieke linguïstische en culturele vaardigheden beschikken in VGT, op dit moment geen formele tolkopleiding bestaat waar ze deze vaardigheden kunnen uitbreiden met Nederlandse taalvaardigheid, tolkvaardigheden en andere tolktechnische competenties.

Door deze verschillende manieren van werken zijn er tijdens de testweek dus twee zaken met elkaar vergeleken die eigenlijk niet te vergelijken zijn. Om al deze redenen was dan ook door de commissie voorgesteld om (in elk geval voorlopig, in afwachting van beter uitgebouwde opleidingen) een aansluitende samenvatting van het journaal uit te zenden (zie advies in bijlage). Dergelijke formats bestaan ook al in het buitenland. We begrijpen niet goed waarom men daar niet op ingegaan is in de testweek waar men dit format ook had kunnen testen.

De VRT besliste intussen, na evaluatie van de testweek, om voor het 19u-journaal vier horende tolken te selecteren die in 2012 van start kunnen gaan. Het zou wegens technische problemen niet mogelijk zijn om dove tolken aan te werven. Het is ons ten eerste niet duidelijk waarom men de voorkeur heeft gegeven aan tolken boven een aansluitende samenvatting. We zouden dan ook graag vernemen waarom deze optie niet weerhouden werd. Ten tweede: uit wat hierboven beschreven werd, is voldoende duidelijk geworden wat de problemen zijn met horende tolken (tolken naar een vreemde taal, geen culturele identificatie, onvoldoende opgeleid). Ook gezien het belang dat de VRT zelf hecht aan kwaliteit en taalnorbepalende functie (die uiteraard ook geldt voor VGT) lijkt het ons dan ook geen verantwoorde beslissing om horende tolken in te schakelen. Een dergelijke norm wordt uiteraard beter uitgedragen door iemand die VGT als eerste taal gebruikt, niet door vreemdetalereiders. De VRT is zich ten zeerste bewust van het belang van een goed standaardtalig Nederlands door nieuwslezers, presentatoren e.d. ten nadele van bijvoorbeeld tussentalig gebruik of NT2. Vooral dat laatste is vergelijkbaar met de situatie van horende tolken die VGT ook als een tweede of vreemde taal beheersen.

De commissie adviseert dan ook om voorlopig niemand aan te werven voor het 19u-journaal, en van nu tot januari 2013 (wanneer volgens de beheersovereenkomst het nieuws in VGT aangeboden moet worden) te investeren in de opleiding van dove tolken. Zij beschikken immers over de intrinsieke vaardigheden nodig voor deze functie, maar door de specifieke tolksetting moeten zij eerst voldoende voorbereid en opgeleid worden. Voor live-situaties en voor wanneer de teksten op de autocue niet tijdig klaar kunnen zijn, blijven relay-tolken nodig. Ook zij moeten hiervoor opgeleid en voorbereid worden samen met de dove tolken. De commissie is zeker bereid om samen met de VRT te bekijken hoe deze opleiding voor dove tolken en relay-tolken het beste uitgebouwd kan worden. Bovendien geeft dit uitstel de VRT de tijd om de technische belemmeringen bij het inzetten van dove tolken weg te werken.

Wat betreft Karrewiet had de Adviescommissie de voorkeur gegeven aan een jonge Dove presentator (als rolmodel), maar we begrijpen dat dit niet haalbaar is en dat men hier ook de voorkeur geeft aan vertolking. Hier is het natuurlijk wel zo dat het niveau lager ligt en dat de job dan ook veel haalbarer is. Bovendien zijn bij het weekoverzicht van het Ketnet-journaal alle teksten reeds (op autocue) beschikbaar waardoor een degelijke voorbereiding kan gebeuren. Omdat dove jongeren nood hebben aan duidelijke publieke rolmodellen zijn wij verheugd dat hiervoor dove tolken zullen ingeschakeld worden. Graag hadden we met deze brief de VRT ook geadviseerd over de beste manier om hiervoor geschikte dove tolken te vinden.

Wat betreft de *selectie van de kandidaten* adviseert de adviescommissie dat de VRT een oproep lanceert voor ‘dove tolken voor Karrewiet’, in zowel VGT als in het Nederlands. Deze kan verspreid worden via de geijkte kanalen: VRT, Fevlado, Tenuto, VGTC, BVGT. Wij adviseren dat er geen voorwaarden wat betreft diploma of vooropleiding gesteld worden aan de kandidaten. Aangezien de selectie zal bestaan uit tests, is het aangewezen dat iedereen kan deelnemen aan de selecties. Uiteraard staat het de VRT vrij om in de oproep bijvoorbeeld wel voldoende duidelijk te maken dat ze op zoek is naar mensen met een jonge uitstraling.

Wij stellen voor dat de kandidaten tijdens de selectie een 4-delige test afleggen (deze informatie wordt meegegeven in de oproep):

- (1) Een proeftest tolken: de kandidaat tolkt een aflevering van Karrewiet via de autocue (dit is vergelijkbaar met de test die kandidaten aflegden bij de selectie voor de testweek);
- (2) Een vertaalopdracht: de kandidaat vertaalt een korte Nederlandse tekst;
- (3) Een test begrijpend lezen (Nederlands): hiervoor zijn er tests online beschikbaar (vb. Dialang);
- (4) Een VGT-productietest: aan de kandidaat wordt een onderwerp voorgelegd dat gelinkt is aan de actualiteit. Hierop wordt door de kandidaat in VGT ingegaan.

Voor de verdere uitwerking van de test staat de Adviescommissie VGT ter beschikking van de VRT. Mogelijk moet hiervoor een werkgroep opgericht worden. In de mate van het mogelijke adviseren wij om de leden van deze werkgroep voor hun prestaties te vergoeden.

De bovenvermelde tests zullen beoordeeld worden door een onafhankelijke jury. Wat betreft de *samenstelling van de jury* zijn er een aantal vereisten:

- alle juryleden moeten tweetalig zijn in Nederlands en VGT;
- er moet een balans zijn tussen dove en horende juryleden;
- de jury moet bestaan uit zowel leden die kennis hebben van tolk- en vertaalprocessen, als uit dove mensen zelf die ervaring hebben met tolken en vertalen;
- er moet een voldoende spreiding zijn qua leeftijd en regionale variatie;
- één of twee buitenlandse dove experts (i.e. mensen die zelf ervaring hebben in het tolken op TV);
- het is verder belangrijk dat de juryleden niet alleen tolktechnische vragen beantwoorden maar ook inhoudelijke vragen (vragen die peilen dus of ze het nieuws effectief begrepen hebben).

Wij geven meteen een aantal concrete namen van mensen uit Vlaanderen die kunnen zetelen in de jury:

Renaat Van Hende renaatvanhende@yahoo.com
Hilde Nyffels hilde_nyffels@hotmail.com
Isabelle Heyerick isa@isacorp.be
Myriam Vermeerbergen mvermeer@mac.com
Carolien Doggen (indien zelf geen kandidaat) carolien.doggen@gmail.com
Kristof De Weerd kdeweerd@telenet.be
Geert Verstraete g.vstraete@gmail.com
Hilda De Maere hilda.demaere@vspw.be
Karin Van Puyenbroeck karinvp@gmail.com
Hilde Verhelst (indien zelf geen kandidaat) hilde.verhelst@gmail.com

Voor buitenlandse dove experten zouden we volgende namen willen suggereren (één of twee uit de volgende lijst):

Tessa Padden (UK, meer dan 20 jaar ervaring met tolken op de BBC en in tal van andere situaties. Ook ervaring in het opleiden van dove tolken.) tessapaddenduncan@gmail.com
Clive Mason (UK, meer dan 20 jaar ervaring met tolken op de BBC en in tal van andere situaties. Ook ervaring in het opleiden van dove tolken.) edxcm@bristol.ac.uk (of clivemason@hotmail.com)
Markus Aro (Finland, gediplomeerde dove tolk met eigen bedrijf) markus.aro@viparo.fi

Danny De Weerd (Finland, Vlaamse dove taalkundige) danny.deweerd@jyu.fi

Dawn Jani Birley (Finland, dove tolk met media ervaring) dawn-jani.birley@kl-deaf.fi

Eric Lawrin (Frankrijk, ervaring met tolken op Franse televisie, begrijpt VGT) ericlawrin@gmail.com

Mark Wheatley (UK maar woont in België, ervaring met tolken en presenteren op Engelse tv, begrijpt VGT) mark.wheatley@eud.eu

Thierry Haesenne (Waalse dove taalkundige, begrijpt VGT maar verblijft momenteel tijdelijk in India) thaesenne@hotmail.com

Indien om de één of andere reden de jury niet tot een consensus kan komen, kan er eventueel een testgroep samengesteld worden van dove kinderen/jongeren/volwassenen (opnieuw met aandacht voor regionale spreiding). Indien nodig kan de commissie ook hierin adviseren.

Met dit advies en de concrete voorstellen rond de selectie van de kandidaten, wil de Adviescommissie aangeven dat zij bereid is om nauw samen te werken met de VRT om tot een kwalitatief hoogstaand eindproduct te komen.

Hopend dat er gevolg gegeven kan worden aan deze bedenkingen en vragen verblijf ik namens de Adviescommissie Vlaamse Gebarentaal,

Met de meeste hoogachting,

Prof. dr. Mieke Van Herreweghe
Voorzitter Adviescommissie Vlaamse Gebarentaal